

УДК 37:347.63-058.862

ORCID ID: 0009-0002-7764-8078

МАШКАРИНЕЦЬ-БУТКО Анжеліка Іванівна,
директор наукової бібліотеки
Закарпатської академії мистецтв
Україна, м. Ужгород

ДІЯЛЬНІСТЬ РІЗНИХ ТИПІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ-СИРИТ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто цілісну систему форм утримання дітей-сирит та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. Показано функціонування цієї системи в різних умовах суспільного розвитку. Охарактеризовано державні форми утримання та виховання, які включають будинки дитини для немовлят, дитячі будинки, школи-інтернати різного типу. Обґрунтовано особливості сімейних форм опіки дітей-сирит у системі неперервної освіти. Особливо висвітлено традиційні та інноваційні форми опіки. Здійснено порівняльний аналіз форм державної і сімейної опіки.

Ключові слова: діти, позбавлені батьківського піклування, дитячий будинок сімейного типу, дитяче містечко, інтернати, прийомна сім'я, сімейні форми опіки, соціальне сирітство, усиновлення (удочеріння).

Annotation. The article deals with the integral system of forms of maintenance of orphans and children deprived of parental care in Ukraine. The functioning of this system in different conditions of social development is shown. The author describes the state forms of care and upbringing, which include baby homes, orphanages, boarding schools of various types. The peculiarities of family forms of care for orphans in the system of continuous education are substantiated. The traditional and family forms of care are separately highlighted. A comparative analysis of the forms of state and family care is carried out.

Keywords: children deprived of parental care, social orphanhood, boarding schools, adoption, family forms of care, foster family, family-type children's home, children's town.

Вступ. Оскільки людство в XXI ст. набуває конкуренції у сфері знань, всі, високорозвинені країни приділяють велику увагу питанню, насамперед, якості освіти. Це стосується й України. Загальновідомо, що освіті належить важлива роль у забезпеченні соціального, економічного, морального і духовного розвитку країни. Тому зростає потреба в якісній освіті, у високоосвічених і кваліфікованих фахівцях. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст. визначена необхідність адаптації освіти до соціальних, економічних, технологічних і культурних змін, які постійно відбуваються в суспільстві.

У нашій країні розвиток освіти визначається:

- неперервностію;
- адаптацією освітньої сфери до вимог часу;
- посиленням вимог до педагогічних працівників та викладачів;
- пошуком найоптимальніших шляхів розв'язання протиріч чи конфліктів, які можуть зустрічатися у навчально-пізнавальній діяльності;
- особистою спрямованістю на самовдосконалення.

Особлива увага забезпеченню якості освіти в Україні, задоволенню освітніх потреб людини приділяється у національній програмі «Освіта» [6]. Як зазначається в Енциклопедії освіти, якість освіти – це комплексна характеристика, що відображає діапазон і рівень освітніх послуг, що надаються системою освіти відповідно до інтересів кожної людини та суспільства і держави в цілому. Така освіта повинна надаватися кожному індивіду. Тобто кожен учень, студент, слухач повинен мати можливість здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах [8].

Сьогодні у світі спостерігається посилена увага до розвитку освітньої сфери, глобалізації світових процесів, інтеграції, модернізації та до створення нової парадигми освіти. Отже, підвищення якості освіти здійснюється за рахунок формування єдиного освітнього простору, активного використання досвіду інших країн. На нашу думку, для України є дуже важливим та актуальним вивчення зарубіжного досвіду, зважаючи на такі чинники, як:

- зростання ролі освіти в суспільному розвитку;
- відставання розвитку освіти від потреб і запитів суспільства;
- брак системних аналітичних досліджень проблем розвитку освіти;
- необхідність вивчення досвіду розвитку освіти в розвинутих демократичних, правових країнах;
- доцільність інтеграції системи освіти України у світовий освітній простір тощо [24].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши наукову літературу, можемо зазначити, що проблеми соціального сирітства вивчали такі науковці: О. Балакірева, Л. Волинець, Б. Кобзарь, О. Коваленко, Н. Комарова, І. Пеша, О. Яременко та ін. Правові основи сімейних форм опіки дітей-сиріт відображено в працях О. Губанової, Л. Зілковської, І. Ковальчук, В. Москалюк, С. Морозової, Н. Рудого, Т. Стоянова, Ю. Черновалюк та ін. Педагогічні аспекти функціонування сімейних форм опіки дітей-сиріт досліджено вченими Т. Алексеєнко, О. Безпалько, З. Дорогонько, І. Зверєвою, А. Капською, І. Пешею, І. Плугатор, І. Ченбай та ін. Психологічні основи сімейних форм опіки дітей-сиріт вивчали Г. Бевз, Т. Говорун, Е. Шумейко та ін. У соціологічній науці питання про сімейні форми опіки дітей-сиріт є, з нашого погляду, малодослідженим. У межах досліджуваної проблематики достатньо вагомою науковою працею є монографія В. Буяшенка «Соціальне піклування в структурі життєдіяльності суспільства», в якій розглянуто явище соціального піклування з точки зору його укоріненості в структурах повсякденності, у соціокультурних традиціях, в інституційних вимірах суспільної життєдіяльності [4].

У наукових доробках недостатньо широко висвітлено традиційні та інноваційні форми сімейної опіки з опорою на результати порівняльного аналізу.

Метою статті є визначення на основі порівняльного аналізу місця і ролі сімейних форм опіки дітей-сиріт в системі неперервної освіти в сучасних умовах.

Завдання статті:

1) розглянути традиційні та інноваційні форми сімейної опіки дітей-сиріт:

- усиновлення/удочеріння;
- опіка/піклування;
- прийомна сім'я;
- дитячий будинок сімейного типу;
- СОС-дитяче містечко.

2) зробити порівняльний аналіз, зазначених вище форм сімейної опіки дітей-сиріт.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років державна політика в Україні спрямована на реформування системи неперервної освіти та опіки і піклування над дітьми, які з різних причин втратили біологічну сім'ю. Головне завдання у цьому складному процесі – забезпечення розвитку та підтримки сімейних форм виховання, до яких належать усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. Реалізація права цих дітей на виховання у сім'ї повинно бути пріоритетом у діяльності органів державної влади. Насамперед зазначимо, що у відповідності до ст. 52 Конституції України, утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [12]. Для здійснення цієї функції в Україні діє система форм утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, залежно від їх віку і стану здоров'я, призначення яких – забезпечити оптимальні умови їх життєдіяльності. Складовими цієї системи є державні заклади та сімейні форми виховання. Державні форми утримання та виховання включають будинки дитини для немовлят, дитячі будинки, школи-інтернати різного типу, професійно-технічні училища, навчальні заклади I – IV рівнів акредитації.

Зупинимося до прикладу на інтернатній формі (влаштування до навчально-виховних закладів). Вона має такі види: будинки дитини (для дітей від народження до 3–4 років), дитячі будинки (для дітей дошкільного та шкільного віку), загальноосвітні школи-інтернати, спеціалізовані школи-інтернати (для обдарованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування), спеціальні загальноосвітні школи-інтернати (для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку), загальноосвітні санаторні школи-інтернати (для дітей, які потребують тривалого лікування). Упродовж 1956–1991 рр. інтернатна система закладів освіти зазнала змін у розвитку опікунсько-виховної діяльності: якщо в 60-х рр. ХХ ст. домінувала авторитарна система соціального виховання дітей, то з кінця 80-х рр., а саме у період 1985–1990 рр., поступово почала відбуватися модернізація опіки та виховання дітей-сиріт до більш гуманістичного напрямку соціальної політики й урахування міжнародного досвіду утримання дітей-сиріт. Важливим нормативно-правовим документом, який безпосередньо впливав на діяльність закладів інтернатної освіти, стала Державна на-

ціональна програма «Освіта. Україна XXI ст.» [7]. Пріоритетними напрямками виховання стали: національне, дошкільне, родинне та суспільне. Завдання програми стосувалися й виховання дітей-сиріт, котрі було доповнено та схарактеризовано у «Положенні про навчально-виховні заклади для дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків». Відповідно для означеної категорії дітей створюються навчально-виховні заклади, в яких вони утримуються на повному державному забезпеченні від трьох років до повноліття. Зокрема, згідно з положенням основними типами закладів є: дитячий будинок для дітей дошкільного віку, дитячий будинок для дітей шкільного віку, дитячий будинок змішаного типу для дітей дошкільного та шкільного віку; загальноосвітня школа-інтернат для дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків [19, с. 4].

В Україні розпочато організацію дитячих будинків змішаного типу. Чисельність у таких дитячих будинках становила 30–40 дітей віком від 3 до 16 років. Такі будинки мали перевагу в плані виховання дітей-сиріт, позаяк вихованці перебували в них тривалий час та не відбувалося «травматичного» переходу у 7 років, коли дітей переводили з дитячого будинку у школу-інтернат. Діти шкільного віку відвідували загальноосвітню школу, гуртки, спортивні та художні секції. Виховання дітей дошкільного віку проводилося відповідно до програми дошкільних закладів. Також було відкрито малокомплектні дитячі будинки змішаного типу з кількістю 15–30 вихованців віком від 3 до 16 років. Найбільше таких будинків було відкрито в Київській, Донецькій, Львівській, Херсонській, Дніпропетровській областях. Зокрема, у Львівській області такі дитячі будинки було відкрито у Дрогобичі, Стрию, Бориславі, Самборі, а також у сільській місцевості, наприклад, у селі Корналовичі Самбірського району Львівської області. Перевагою таких дитячих будинків була невелика чисельність дітей, які переважно були вихідцями з місцевості, де розташовано заклад, що полегшувало забезпечення захисту їхніх майнових і житлових прав, а також давало можливість підтримувати контакти з родичами, навчатися в загальноосвітній школі. Очевидно, що умови виховання дітей-сиріт у таких державних закладах були більш сприятливими для особистісного зростання вихованців порівняно з інтернатами.

У 1994 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 226 «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування», в якій пропонувалося впорядкувати мережу навчально-виховних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, «віддаючи перевагу розвиткові нових форм виховання таких дітей, зокрема дитячим будинкам сімейного типу» [14, с. 4].

В Україні у 1995 році таких будинків налічувалося 72, у них проживало 700 дітей, із них 495 прийомних [9, с. 86].

Слід зазначити, що особливо позитивним аспектом у вирішенні проблеми виховання дітей-сиріт, їх особистісного розвитку стало загострення уваги до питань професійного удосконалення педагогічних працівників державних закладів опіки. Зокрема, в розроблених Міністерством освіти України кваліфікаційних характеристиках педагогічних працівників (1992 р.) акцентовано увагу на значенні вихователя в інтернатному закладі освіти, щодо вивчення особис-

тості дітей, створенні умов для розвитку їхніх здібностей. Підкреслено, що вихователь своїм «настановленням і особистим прикладом утворює повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей» [10, с. 25].

Реформуванню системи інтернатної освіти України відповідно до вимог суспільства сприяло прийняття 13 травня 1999 року Закону України «Про загальну середню освіту» № 651-XIV [18]. Серед актуальних завдань виховання дітей у цьому Законі наголошено на «...формуванні та розвитку високоінтелектуальної, свідомої особистості із громадською позицією, готовою до конкурентного вибору свого місця в житті <...> соціально активної за формою та моральної за змістом» [17, с. 15]. Саме такі цілі та відповідні завдання проголошені ключовими в системі виховання дітей в інтернатних закладах освіти.

На думку дослідниці Н. Султанової, у 1991 році – на початку XXI ст. (дитиноцентричний період розвитку соціального виховання дітей в інтернатних закладах освіти України) виховна робота, на відміну від попередніх десятиліть, базувалася на засадах гуманізму та характеризувалася творчим, особистісно-орієнтованим підходом до її організації та проведення. Починаючи з 1991 року ідеї дитиноцентризму неабияк розповсюдилися в Україні. На їхній важливості наголошує багато вітчизняних учених [23, с. 331].

Згідно з дослідженням Л. Артемової за десять років (з 1992 по 2002 рр.) мережа інтернатних закладів освіти в Україні суттєво збільшилася.

Так, питома вага дитячих будинків зросла більш ніж у два рази (з 40 до 91%). Зріс і відсоток загальноосвітніх шкіл-інтернатів (з 36 до 45%) і спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів (із 8 до 21%) [2, с. 370]. Збільшення числа останніх було зумовлено значною кількістю дітей із різними захворюваннями.

21 вересня 2004 р. спільним Наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді № 747/460 затверджено «Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [13]. Згідно з цим документом інтернатні заклади можуть бути державної, комунальної та приватної власності.

В Україні також почали активно відкриватися опікунсько-виховні заклади, дитячі реабілітаційні центри для дітей-сиріт, дитячі будинки та притулки з участю релігійних організацій і церкви. Залучаючи до соціально-педагогічної роботи на волонтерських засадах представників громади, неурядові організації активно обстоюють різні ініціативи в інтересах дітей і молоді, надають їм широкий спектр соціальних послуг [3, с. 419]. Зокрема, дитячі реабілітаційні центри для дітей-сиріт було організовано при церквах і монастирях. Наприклад, у 2001 р. Дім Св. Йосипа для дітей-сиріт у Києві, у Бортничках. У 2003 році відкрито «Дім Марії» в Житомирі, а також в Одесі при храмі РПЦ «Всех скорбящих Радосте», у Львові – Родинний дім «Покрова», заснований Салезіянським монашим Згромадженням (УГКЦ) при парафії Покрови Пресвятої Богородиці.

Постановою Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених

батьківського піклування» від 11 травня 2006 р. № 263 передбачалося внаслідок реформування утворити заклади нового типу, в яких виховуватиметься не більш як 5 дітей віком до 18 років. 17 жовтня 2007 р. прийнята Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» № 1242.

Починаючи з 2005 року, в Україні приймається низка чинних нормативно-правових документів, що свідчать про підсилення уваги держави та суспільства до проблеми виховання й особистісного розвитку дітей-сиріт у державних закладах опіки, а отже, реформування чинної системи інтернатної освіти, а саме: Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» № 1086 від 11 липня 2005 р., у якому основними формами влаштування дітей визначені: усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [17].

Розглянемо усиновлення (удочеріння) як традиційну форму опіки дітей-сиріт, ефективність якої перевірена та доведена часом. Згідно із Сімейним кодексом України (далі – СКУ), усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [22, с. 76].

О. Губанова у дисертаційній роботі вказує порядок дій, якого слід дотримуватися при здійсненні процедури усиновлення: 1) постановка на облік відповідними органами дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання у сім'ї громадян, та ведення такого обліку (ст. 214 СКУ);

2) постановка на облік відповідними органами осіб, які бажають усиновити дитину, та ведення такого обліку (ст. 215 СКУ);

3) інформування кандидатів в усиновлювачі про дітей, які можуть бути усиновлені, з метою підбору сім'ї усиновлювача для дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування;

4) звернення до суду усиновлювача із заявою про усиновлення дитини [5; 6].

Усиновлення (удочеріння) як форма опіки дітей-сиріт є найбільш бажаною традиційною формою, тому що дитина позбавляється соціального статусу «сироти» і прирівнюється у правах та обов'язках до рідних дітей.

Іншою традиційною формою влаштування дітей-сиріт є опіка (піклування), яка має давню історію та національну специфіку. Так, Н. Рудий установив етапність розвитку інституту опіки і піклування в Україні, підкреслюючи, що опіка та піклування були складовою ширшого поняття – приймацтва, яке діяло в межах української звичаєво-правової традиції та базувалося на добровільному прийнятті в сім'ю однієї чи кількох осіб на умовах опіки або усиновлення [21; 8]. Встановлення опіки та піклування – це влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у сім'ї громадян України, які перебувають переважно в сімейних, родинних відносинах із цими дітьми-сиротами або дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою забезпечення їх виховання, освіти, розвитку і захисту їх прав та інтересів [11, с. 19]. Особливості цієї традиційної сімейної фор-

ми опіки дітей-сиріт: опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла 14 років, а піклування – над дитиною у віці від 14 до 18 років (ст. 243 СКУ).

Поступово в українському суспільстві набувають розвитку інноваційні форми опіки. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26.04.2002 р. № 565, прийомна сім'я (далі – ПС) – сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Діти мають право проживати у прийомній сім'ї до 18 років, а у випадку продовження навчання – до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів [15].

Відповідно до аналітично-інформаційної довідки про діяльність мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді та закладів соціального обслуговування у 2011 р. в Україні функціонувало 3588 прийомних сімей, у них виховувалось 6275 прийомних дітей [1, с. 15]. Особливості цієї інноваційної сімейної форми опіки дітей-сиріт: прийомні діти зберігають соціальні статуси «дитини-сироти» та «дитини, позбавленої батьківського піклування», що передбачають державні пільги цієї соціально незахищеної категорії населення.

Іншою інноваційною формою опіки дітей-сиріт є дитячий будинок сімейного типу. Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» від 26.04.2002 р. № 564, дитячий будинок сімейного типу (далі – ДБСТ) – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, котрі беруть на виховання та спільне проживання не менше ніж 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [14].

Відповідно до аналітично-інформаційної довідки про діяльність мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді та закладів соціального обслуговування у 2011 році в Україні функціонувало 609 ДБСТ, у яких виховувалося 4165 дітей-вихованців [1, с. 15].

Особливості цієї сімейної форми опіки: у ДБСТ у першу чергу влаштовуються діти, які перебувають між собою у родинних зв'язках. Він комплектується дітьми протягом 12 місяців із дня створення.

Найменш поширеною інноваційною формою сімейною опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні є СОС-дитяче містечко. Згідно із Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про СОС-дитяче містечко» від 15.03.2006 р. № 310, СОС-дитяче містечко (далі – СОС-ДМ) – це спеціалізований виховний заклад для проживання, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до досягнення ними 18-річного віку, а у разі продовження навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних, ВНЗ I–IV рівня акредитації – 23-річного віку [16].

2 липня 2010 р. у м. Бровари (Київська обл.) відкрилось перше (поки єдине) СОС-дитяче село. Станом на 20.04.2012 р. воно складається з 18 будинків, де живуть 63 дитини з 11 СОС-сімей, віком від 1,5 до 18 років. Особливості цієї сімейної форми опіки дітей-сиріт: на території містечка розташовано 10–14 будинків, у кожному з яких проживає не більше ніж десять дітей разом із вихователем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснивши аналіз наукових напрацювань учених з окресленого питання, можемо сказати, що відповідно до історичних умов і обставин, особливостей державного устрою в Україні (1956–1991 рр.) діяла розгалужена система інтернатних закладів освіти, в яких виховувалися та навчалися діти-сироти та діти соціально незахищених категорій населення. Для формування свідомості вихованців інтернатних закладів, їх морального та естетичного виховання застосовувались різні методи, які сприяли всебічному розвитку гармонійної особистості. Однак мета виховання була зумовлена утвердженням ідеологічної моралі. Не враховувалися психологічні аспекти розвитку дітей, орієнтація на розвиток індивідуально-творчих задатків особистості, траплялися факти застосування неприпустимих, вкрай жорстких та антипедагогічних засобів виховного впливу, що засвідчувало нестачу як гуманістичних технологій виховання, так і кваліфікованого педагогічного персоналу шкіл-інтернатів. Протягом (1956–1991 рр.) інтернатна система закладів освіти зазнала змін у розвитку опікунсько-виховної діяльності: якщо 60-ті рр. ХХ ст. характеризувалися домінуванням авторитарної системи соціального виховання дітей, то з кінця 80-х рр. поступово стала відбуватися модернізація опіки та виховання дітей-сиріт до більш гуманістичного напрямку соціальної політики.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства існують такі форми сімейної опіки дітей-сиріт: усиновлення (удочеріння), опіка (піклування), прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, СОС-дитяче містечко. Найкращою формою сімейної опіки дітей-сиріт є усиновлення (удочеріння). З боку дитини – це втрата соціального статусу «сироти» та входження до сім'ї на правах рідної дитини, а з боку держави – це припинення виплат, пільг і гарантій. Усі діти, що виховуються в різних формах сімейної опіки, можуть бути усиновленими. В Україні найбільш поширеною формою сімейної опіки дітей-сиріт є опіка (піклування), а найменш – СОС-дитяче містечко. На відміну від традиційних форм опіки інноваційні передбачають повну державну підтримку, матеріальну допомогу та постійний соціальний супровід. Сьогодні саме інноваційні форми опіки дітей-сиріт набувають сталого розвитку.

Перспективи подальшого наукового пошуку зазначеної проблеми потребують вивчення зарубіжного досвіду сімейних форм опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Література та джерельна база

1. Аналітично-інформаційна довідка про діяльність мережі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та закладів соціального обслуговування у 2011 р.: підсумки проведення соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю у 2011 р. К., 2012. 28 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки освіти: підручник. К.: Либідь, 2006. 424 с.
3. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05 Луганськ, 2007. 544 с.

4. Буяшенко В. Соціальне піклування в структурі життєдіяльності суспільства: монографія / В. Буяшенко. – К.: Асканія, 2010. – 351 с. Проте в наукових доробках недостатньо висвітлено порівняльний аналіз традиційних та інноваційних форм сімейної опіки.
5. Губанова О. В. Організаційно-правове регулювання усиновлення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.В. Губанова. К., 2011. 17 с.
6. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХ століття). Освіта. 1993. № 44–46.
7. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Київ: Райдуга, 1994. 62 с.
8. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Карпенко О., Янченко Т. Соціально-педагогічна підтримка дітей в історичному контексті. Київ: НПУ, 2006. 159 с.
10. Кваліфікаційні характеристики педагогічних працівників, для яких встановлені кваліфікаційні категорії: вихователь інтернатного закладу. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1992. № 20. С. 24–26.
11. Комарова Н. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: у 2-х кн. / Н. Комарова, І. Пеша. К. Держсоцслужба, 2006. Кн. 1. 118 с.
12. Конституція України. Харків: Весна, 2007. 48 с.
13. Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді від 21 вересня 2004 р. № 747/460: зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 7 жовтня 2004 р. за № 1278/9877. URL: <http://www.osvita.irpin.com>
14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» від 26.04.2002 р. № 564 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26.04.2002 р. № 565 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>.
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про СОС-дитяче містечко» від 15.03.2006 р. № 310 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/310-2006-п>
17. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV (із змінами). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.
18. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р. № 651-XIV / Верховна Рада України. Київ: Парлам. вид-во, 1999. 95 с.
19. Про затвердження положення про навчально-виховні заклади для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків: Наказ Міністерства освіти України від 01 вересня 1993 р. № 137. Інформаційний збірник Міністерства освіти України. 1994. № 1. 30 с.

20. Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: Наказ Міністерства освіти України від 05 травня 1994 р. № 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/226-94-%D0%BF#Text>

21. Рудий Н. Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Л., 2011. 22 с.

22. Сімейний кодекс України. 2004. 111 с.

23. Султанова Н. В. Теорія і практика соціального виховання в інтернатних закладах освіти України (1956 – початок XXI ст.) : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Тернопіль, 2018. 480 с.

24. Тригуб І. Класифікація країн Східної Європи щодо подібності підготовки експертів галузі освіти. Неперервна професійна освіта: теорія і практика Серія «Педагогічні науки». 2016. Вип. 1–2 (46–47). С. 66–70.

References

1. Analytical and informational reference on the activities of the network of centres of social services for families, children and youth and social service institutions in 2011: results of social work with families, children and youth in 2011 (2012). Kyiv.

2. Artemova L. V. (2006). History of educational pedagogy: a textbook. Kyiv: Lybid, 424 p.

3. Bezpalko O. V. (2007). Theory and practice of social and pedagogical work with children and student youth in the territorial community: Doctoral dissertation: 13.00.05 Luhansk, 544 p.

4. Buyashenko V. (2010). Social care in the structure of society's life: monograph / V. Buyashenko. Kyiv: Askania, 351 p. However, the comparative analysis of traditional and innovative forms of family care is not sufficiently covered in the scientific works.]

5. Gubanova O. V. (2011). Organisational and legal regulation of adoption in Ukraine: PhD thesis ... Candidate of Law / O.V. Gubanova. K., 17 p.

6. State National Programme «Education» (Ukraine of the twentieth century). Osvita. (1993). № 44-46.

7. State National Programme «Education» («Ukraine of the XXI century»). (1994). Kyiv: Raiduga, 62.

8. Encyclopaedia of Education / edited by V. G. Kremen. (2008). Kyiv: Yurinkom Inter, 1040.

9. Karpenko O., Yanchenko T. (2006). Social and pedagogical support of children in the historical context. Kyiv: NPU, 159.

10. Qualification characteristics of pedagogical workers for whom qualification categories are established: educator of a boarding school. Information collection of the Ministry of Education of Ukraine. (1992). № 20. 24-26.

11. Komarova N. (2006). Manual for social workers on training and social support of foster families and family-type children's homes: in 2 books / N. Komarova, I. Pesh. K.: Gosotservis, Book 1. 118.

12. Constitution of Ukraine. (2007). Kharkiv: Spring, 48.

13. Regulation on orphanages and general education boarding schools for orphans and children deprived of parental care: approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministry for Family, Children and Youth of 21 September 2004 (2004). № 747/460: registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 7 October 2004, № 1278/9877: <http://www.osvita.irpin.com>

14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Regulation on Family-type Children's Homes» of 26.04.2002, № 564 [Electronic resource]: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-%D0%BF>

15. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Regulation on Foster Care» of 26.04.2002, № 565 [Electronic resource]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF>.

16. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Model Regulation on SOS Children's Village» of 15.03.2006, № 310 [Electronic resource]: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/310-2006-п>.

17. On ensuring organisational and legal conditions for the social protection of orphans and children deprived of parental care: Law of Ukraine of 13 January (2005). № 2342-IV (as amended). URL <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.

18. On General Secondary Education: Law of Ukraine of 13 May 1999, No. 651-XIV / Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv: Pardam Publishing House, 1999. 95 p.

19. On Approval of the Regulation on Educational Institutions for Orphans and Children Left Without Parental Care: Order of the Ministry of Education of Ukraine of 01 September 1993, No. 137. Information collection of the Ministry of Education of Ukraine. 1994. № 1. 30 p.

20. On improving the upbringing, education, social protection and material support of orphans and children deprived of parental care: Order of the Ministry of Education of Ukraine of 05 May 1994 p. № 226. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/226-94-%D0%BF#Tex>

21. Rudyi N.Y. Institute of guardianship and custody in Ukraine: historical and legal research: PhD thesis ... Candidate of Law: speciality 12.00.01 / N.Y. Rudyi. L., 2011. 22 p.

22. Family Code of Ukraine. 2004. 111 p.

23. Sultanova N.V. (2018). Theory and practice of social education in boarding schools of Ukraine (1956 – early XXI century): Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.01. Ternopil, 480 p.

24. Trigub I. (2016). Classification of Eastern European countries according to the similarity of training of experts in the field of education. Continuing professional Education: Theory and Practice Series «Pedagogical Sciences». Issues 1-2(46-47). P. 66-70.

Стаття надійшла до редакції 15.10. 2023 р.

Стаття прийнята до друку 29.10.2023 р.